

SANAT, TOPLUMSAL CİNSİYET VE GÖRÜNÜRLÜK

Art, Gender and Visibility

Neslihan KIYAR¹

ÖZET

Sanat bugün onu oluşturan bireylere, bir zamanlar geçmişte olduğundan belki de daha fazla politik imkanlar sunmaktadır. Başka bir deyişle, sunulan imkanlar daha demokratik bir özellik kazanmıştır. Dolaşıma giren ve toplumsal bağlamda görünür olmaya çalışan bazı söylemlerin sanat ile buluşabilmesi, eşit fırsatlar dahilinde eşit ifade olanaklarını kullanması söz konusu durumu olanaklı kılmaktadır. Bu politik doğrultuda 'temsil'in ötesinde kavramı vurgulayan girişimlerle sanat, görünen ve ussal algılanan gerçekliği sadece göstermek değil, eleştirmek, göze sokmak için mecralar üretmiştir. Değişim, yenilenmeyi gerekli kılarken, sabit kabul edilen pek çok yaklaşımın ekseni kaymış, çoğalıp yeni bir perspektife evrilmiştir. Böylesi bir dönemin ardından gelişen kültür hareketleri, toplumsal cinsiyet ile bağlantılı kimlik meseleleri gibi sorunsal kabul edilen pek çok konunun güncel, sosyo-politik ve aktivist karşı duruşlarına dayanak olmuştur.

Araştırmada, konunun odağında yer alan katı kimlik politikalarına karşı gelişen anlatıların belirlenmiş spesifik örneklerle çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında ele alınan, 1960'lardan itibaren ifade olanaklarının çeşitlenmesi ile belirginleşen cinsiyet eşitsizliği, öncesi ve ötesinde cinsiyet/toplumsal cinsiyet gibi meselelerin sanatsal bağlamda meydan okumalarının sosyolojik, eleştirel feminist ve sanat tarihsel metodolojiler çerçevesinde eser analizleri yapılacaktır. Elde edilen veriler ışığında kimlikler, kültürel kodlar ve imajların ne denli uzun ve etkili tekrar edilirse sanat denilen yapı sınırlarının genişlediği yönünde bulgulara ulaşılabacağı, ayrıca Queer sanat üretimlerinin de bu açıdan ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitsizliği, feminist sanat, queer sanat

ABSTRACT

Art presents maybe more political opportunity than the past to individuals whom comprises it. In other words, the presented opportunities have gained more democratic property. The fact that some discourses that are in circulation and that try to be visible in the social context can meet with art and use equal expression opportunities within equal opportunities makes this situation possible. In this political direction, the art, which emphasizes concept beyond the representation with attempts, has produced canals not only to show the visible and mental reality, but also to criticize, to show hardly. While the change was making the renewal necessary, many approaches, which were accepted stable, have been removed from axis and they have evolved to a new perspective by increasing. The cultural movements that developed after this period became the basis for the current, socio-political and activist stances of many issues that are considered problematic, such as gender related identity issues.

In the research, it is aimed that the narrations that developed against the hard identity politics, which takes part in the subject's focus to be analyzed with, determined specific examples. Besides, with the varied expression opportunities from 1960s, the work analyses in the frame of sociological, criticized feminist and art historical methodologies of their challenges in the context of an artistic meaning such as gender inequality, before and beyond of sex/sociological sex will be made. In the light of gained data, it has been thought that it will be reached the findings about the art's construction limits's enlargement of how long and effective it is repeated of the identities, cultural codes and images, besides it is thought that it is important to talk about of Queer Art productions.

Keywords: Gender, gender inequality, feminist art, queer art

EXTENDED ABSTRACT

It is impossible to read art, which is a fact having diverse definitions/narrations; from an art in which the antiquity is trying to systemize the state to the art which is a sort of hegemony itself; from an art that clinches the narrative which is representing the religious texts to Renaissance art which is a kind of free expression and the rediscovery of the antiquity; from an art that brings the individual into the forefront in the pressure of modernity to deconstructive art, by separating it from its chronological and sociological perspectives. In the history of art, Feminist and Queer theory and methodologies are used in a historical perspective as they allude to a period, geography, and political approaches. It would be useful to include the historical past in the context of names such as Artemisia Gentileschi, Frida Kahlo, Marcel Duchamp, Robert Mapplethorpe, Claude Cahun, Grayson Perry, who are feminist and queer inclined, emphasizing fluid gender without adhering to static gender forms and deconstructing gender impositions.

The esteemed value of art as a sociological data is much better conceptualized with the branch of art which was included to the developed area of sociology. In this context, when looking at the 1960's, feminine and multiple activist approaches developed against the traditional impositions had sociological, political and artistic codes. Primarily, the dominant narration, which problematizes the gender inequality/ the dominant narration in the performances and works, is based on the metaphor of making the exposed social pressure and violence apparent. However, examining the works produced in many geographies, it is hard to make a universal generalization about the issues related to gender which tends to be polarized and become stereotyped in the long run through the existence of the social elements such as race, religion and class. To overcome this situation, Feminism and Queer attempts to turn the social system that formulizing the existence mechanism called as femininity and masculinity beyond being woman and man upside down. They emerge as a suitable phenomenon which is suitable to the periodical operation of the deconstruction of art. These individuals, who contradicted with each other, however, tried to become "apparent" by struggling with the normative social structures, not only displayed the realities seen through the art and perceived by mind but also produced new fields to criticize and blare out. As mentioned elsewhere, the approaches that was embraced as steady and constant from 1960's evolved into new perspectives.

Feminist deconstruction comes first among the difficulties in gender inequality and gender/gender issues that arise in the artistic context. Mary Richardson's action with a small ax in the National Museum of London in 1914 has been one of many actions since 1905 to draw attention to widespread gender discrimination. Undoubtedly the most visible and popular of these initiatives is the Feminist art initiative Guerilla Girls movement, which is mentioned in every work on gender inequality, women and art. Claude Cahun, whose value was later recognized among queer approaches, tried to spread the activist art collective known as Gran Fury, Queer, which emerged as a serious AIDS activist movement in the 1980s, with bold designs and guerrilla tactics.

The art, from its attempt of understanding the world and giving meaning to it to individual's attempt of expressing her/himself -as in democratic inclination which was stuck in the axis of identity- rose its coverage area whereas its coverage area was questioned. Particularly, although Queer studies belong to the cultural study area related to gay, lesbian, and feminist activism, it is important to note that it steers into a completely different problematic and call for action. As mentioned in the research, Feminist and Queer practises offer diverse social contexts about art and its possibility of democratization. Particularly, the use of art in each discourse which is trying to be apparent in the active urban life and producing equal facilities of expression made these specific art creations democratic. The criticism of gender acceptance handled by limited examples is the significant defence mechanisms developed against all the discriminations. All types of activist manifesto and action, which made many exploitation, inequality and physical/psychological violence inured, acted as a kind of catalyst in terms of creating empathy by generating perception change in the public sphere.

GİRİŞ

Yapısı gereği temelde bir özgürlük alanına işaret eden sanat, Marksist paradigmada ifade bulan Feminist yaklaşım ile, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumsal cinsiyet kavramını demokratik olarak kutsanmış bir görünürlüğe ulaştırma çabasına girmiştir. Ancak hegemonya tarafından kutsanan her enstrüman gibi sanat da sıklıkla araçsallaştırılan, özgürlük çizgisinde kaymalar yaşayan tarihsel sosyolojik perspektifin her nüvesi ile iç içe geçen bir yapıya sahip olmuştur. Antikitede Platon'la başlayan devleti sistematize etme çabaları içerisine dahil edilmiş olan sanattan, Aristoteles'in Poetika'sında kendisi bir tür hegemonya olan sanata; sistematik dinlerin çıkışıyla hegemonik anlatının perçinleyicisi olan sanattan bir tür özgür dışavurumun ve antikitenin yeniden keşfi olan Rönesans sanatına; modernitenin sıkışmışlığı içerisinde bireyi ön plana çıkartan sanattan yapıyı söken sanata, çok sayıda tanımı/anlatıyı bünyesinde barındıran bir olguyu kronolojik ve sosyolojik perspektifinden kopararak okumak mümkün değildir. Dahası bu çerçeveden koparmamanın ötesinde bağlamından da koparmamak gerekmektedir.

Çalışmaya konu olan Queer sanatın kaynakları ele alınırken, Queer ifadelerle dair görüşlerin derin ve geçmişten gelen antik cinselliği akademik sınırlara itmiş olduğu görülmektedir. Antik Yunan ve Roma'nın özgürlük yanında demokrasiyi de merkeze alarak kültürel, felsefi, tarihsel pek çok bilginin kaynaklığını üstlendiği bilinen bir gerçekliktir. Klasik antikite etik, estetik, metafizik, geometri gibi disiplinlerin temel sorularına odaklanmışken, bu bilimsel ilginin tek istisnası ise cinsellik olmuştur. Eski dünyanın klasik düşünürlerinin çoğu (Jacob Burckhardt, Wilhelm Kroll, H.I. Marrow vb.) Atina ve Roma'daki erkek eşcinselliğini görmezden gelmiştir. Diğer taraftan ilerleyen süreçte 1820'lerde Fredrich-Karl Forberg ve 1930'larda Hans Licht (Paul Brandt) ve Theodore Hopfner gibi bilginler geçmişteki erkek eşcinselliğinin yaygınlığını vurgulamış, bu çalışmalar klasiklerin gittiği ana akış yollarının dışında kalmıştır (Garton, 2004: 30).

Donnay, Queer bağlamında antik cinsel normlarını tanımlamada önemli bir veri sağlayan antik Yunan çömlerlerinin, pederastik (oğlanc) ilişkilerin cinsel nitelikten çok, politik nitelikte ikonografik saptamalar yapmaya olanak sağladığını belirtmiştir. Klasik arkeolog ve sanat tarihi profesörü olan John Beazley, bu çok çeşitli eşcinsel flört sahnelerini tasvir eden vazoları toplayan ve analiz eden ilk bilim adamıdır. 1947'de başladığı çalışmalarla gün ışına çıkan tüm vazolar üzerindeki sahnelerin büyük çoğunluğunu barındıran bir kur yapma tipolojisi oluşturmayı başarmıştır (Donnay, 2018: 54).

Ana çatı olarak Feminist ve Queer ifadelerin tabulaştırıldığı Orta, Yeni, Yakın Çağ toplumlarının sanatını göz önünde bulundurarak, nihayetinde modernitenin tek düze ve birbirinin benzeri toplumlar yaratma çabasının sonucu olarak baskılandığı noktayı da görmezden gelmek mümkün değildir. Foucault'nun ortaya koymuş olduğu beden politikalarının yansıdığı en önemli alanlardan birisi olan sanat, geçmişte ne kadar görünürlüğü yok etmek için bu iki yaklaşımın varlığını hem görmezden gelmiş hem de aynı biçimde görünür hale getirebilme becerisini göstermiştir. Tıpkı tarihsel kanonda statik cinsiyet formlarına bağlı kalmaksızın akışkan cinsiyeti vurgulayan ve toplumsal cinsiyet dayatmalarını yapı söküme uğratan Artemisia Gentileschi, Frida Kahlo, Marcel Duchamp, Robert Mapplethorpe, Claude Cahun, Grayson Perry gibi (URL 1). Bu aşamada dünyada son dönem moda olarak merkezden uzaklaşan ve periferi parçaların önem kazandığı bir toplum yapısının varlığını göz önünde bulundurduğumuzda Baumann'ın ortaya koymuş olduğu "akışkanlık" kavramının öne çıktığını görmekteyiz. Aynı zamanda Queer'in de akışkanlaşarak hareketlenmesi, engellerin etrafından geçmesi, katıyı çözmesi, delmesi gibi farklı yönelimleri de kapsamı, temsilin gittikçe daha geniş bir alana temayüz ediyor olması, neo-liberalizm yöneliminde gittikçe bireyleşen, öznelleşen dünyanın bir çıktısı gibidir (Bauman, 2000:2).

Bilindiği gibi sanat, estetik kaygılarla yapılan özgün ve özgür bir dışavurum iken, sanatçının halihazırdaki toplumsal, politik sorunlarla olan yüzleşme çabasını da odağına alması kaçınılmazdır. Yani, sanat yeri geldiğinde bir propaganda/eylem aracı olabilme amacını taşımaktadır. Özellikle katı, değiştirilemez olduğu düşünülen durumlara yönelik geliştirilen anlatıların karşısına dikilen sanat dokunulmazdır. Bu durumu ortaya koyarken, araştırmanın sınırlılığını oluşturan katı kimlik politikalarına (heteronormativite) karşı gelişen baskın anlatının hangi meseleye görünürlük kazandırdığı ana probleminde hareket edilmiştir. Bu temelde öncül Feminist eleştirinin mücadelesini gerekli kılan cinsiyet asimetrisinin tarihi ve ötesinde 1960'lardan itibaren görünür olan cinsiyet meselesinin sanatsal mecalara yansımaları çözümlememize olanak veren eleştirel Feminist ve Queer metodoloji ile sosyolojik, tarihsel metodolojilerden de faydalanılmıştır.

1. Politik Görünürlük ve Toplumsal Cinsiyet Pratikleri

Politik bir düzlemde sorunları görünür hale getirme fikri sanat için yabancı değildir. Günümüzde sanat, güncel kültürden beslenip toplumsal eleştiriyi de yanına alan bir anlayışla politik mecralarda dolaşan pratikler sergilenmektedir. Görünür olmakla yakından ilgilenen kamusal eğilimler torbasına çekinmeden koyabileceğimiz spesifik sanatsal girişimler de toplumsal meselelerle iştigal ettiğinden, çalışmaya kaynaklık etmektedir. Burada eleştirildiğini düşünmemiz gereken şey kabaca, farklı cinslerin bir arada yaşamaya başladığı dönemlere kadar götürebileceğimiz heteronormatif düzenin kadın/erkek cinsini biyolojik olarak standardize etmesi ile oluşan toplumsal cinsiyet dayatmasıdır.

Araştırmanın bu kısmında Foucault'nun belirttiği gibi, bir konuyu çok kez tekrar etmenin, onu sokuşturulduğu yerde bölümlere ayırıp, keşfetmenin temelde amacı onun gizlenmesi olduğunu hatırlamakta fayda vardır. O “Yaklaşık üç yüzyıldır, cinselliğe ilişkin söylemlerin azalacağına çoğaldığının, bu söylemlerin beraberinde yasaklar ve engellemeler getirmekle birlikte, temelde cinsel uyumsuzluğun güçlenmesini ve yerleşmesini daha da artırdığının kabul edileceğini düşünüyorum” derken, perde-söylem, kaçınma-dağılımını vurgulamaktadır (Foucault, 2018: 43). Yani feminist anlatının eril tanımlı standartları yıkarken, yapı söküme uğratmaya çalıştığı şeyi onaylama ve güçlendirme riski de söz konusu olabilmektedir.

Cinsellik, yakın bir geçmişe sahip ve nadiren sorgulanan bir olgu olmasının yanında cinselliğin kendisi toplumsal-öncesine dayanmaktadır. Cinsellik ile ilgili konuların belirgin bir biçimde sosyolojik olarak kuramlaştırılması tarihini ise 1960'lı yılların sonuna götürebiliriz. Cinselliğin, doğal ya da psikolojik bir olgudan ziyade, toplumsal bir fenomen olarak düşünülmesi, bu yılların köklü fenomenolojik ve etkileşimci sosyolojiye dayanan yorumlayıcı toplumsal perspektif görüşünden kaynaklanmaktadır (Jackson vd., 2012: 23-24). “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü ile ikinci cinsiyet gerçeği vurgusu yapan, özel bir kadınlık durumunu olumlayan Beauvoir, “kadın olmak” ile ilişkili tarihsel, toplumsal ve kültürel bir cins tanımı yapmaktadır. Kadını yaratanın doğa değil uygarlıklar olduğu gerçeğine götüren tahakküm ve hiyerarşi mekanizmasının cinsiyet eşitsizliği ile sıkı sıkıya bağlı olması da Beauvoir'ın metinlerinde karşımıza çıkmaktadır (Direk: 2009:12).

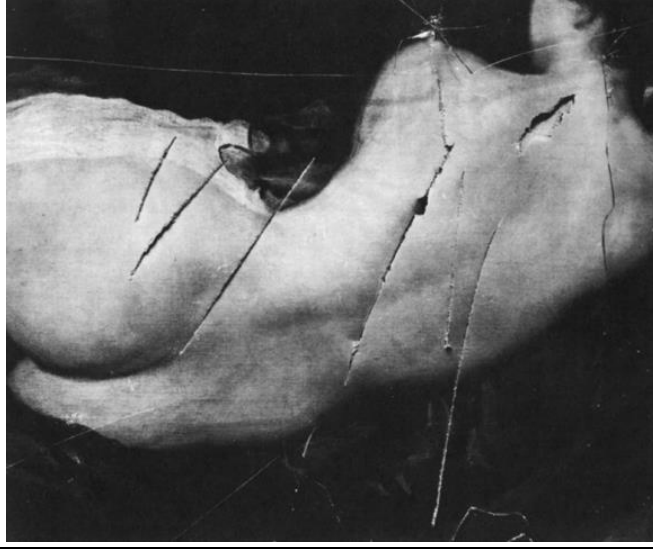
Kadınların cinsler arası biyolojik farklılıkları kabul etmeleri tabii ki olasıdır. Ancak burada öne çıkması gereken Young'un da belirttiği üzere “biyoloji kaderdir” kanaatine meydan okuyan feminist projenin kadın ve erkeklerin sahip olabileceği fırsatlar ile yapacakları faaliyetlerin bir ilgisi olduğunu reddettikleri noktadır. Söz konusu reddin gerekçesi toplumsal cinsiyet kuralları ve beklentilerinin toplumsal olarak değiştirilebilirliği gösterilmiştir. Nitekim erken ikinci dalga feminist oluşumun kısa ömürlü de olsa, toplumsal cinsiyet kurallarını geçersizleştirme idealine dayanan kurgular geliştirmişlerdir. Yani toplumsal cinsiyetin sonunu getiren bir eşitliğin talep edildiği, hiçbir biyolojik cinsiyetin birbiri üzerinde etkisinin olmadığı toplumsal bir oluşuma indirgenen androjen bireylere dönüşüm fikri. Bu dönüştürülmüş, özgürleşmiş bir toplumun, kategorik olarak ayrıştırılmış bedenleri, farklı kıyafetleri, davranışları, uğraşları ya da edilginliğe eğilimi olmayan insanların ütopik bir inşasıdır ama cinsiyet ayrımcılığı klişelerine karşı belki de en barışçıl feminist yaklaşım olabilir (Young, 2005: 40).

Yeni fikirlerin Batı'da doğmakta olan Feminist ve Gey hareketlerle birleşmesi, cinselliği de içine alan sosyal kuramların siyaseten önem kazandığı ortamı yaratmıştır. Psikanalitik teorinin yeni biçimleri ve Foucault'nun yaklaşımları, cinselliğe yönelik görüşlerin radikal bir kimliğe geçiş yaptığı, yeni kuramların geliştiği zaman aralığında gerçekleşmiştir. Bahsi geçen bu iki yaklaşım da 1990'lı yıllarla birlikte yeni bir toplumsal inşacılık biçiminde ifade bulan postyapısalcılık/postmodernizmin yükselişi ve Queer teori ile anılmaktadır (Jackson vd., 2012: 24-25).

Eleftheriadis'in belirttiği üzere Queer, hetero/homonormativite, kamusal ırkçılık ve hatta tarihsel, politik olarak daha kurumsal yönelimli LGBT hareketlerine karşı gelişen hegemonik söylem, muhalif bir oluşum olarak inşa edilmiştir. Herkes için özgür alan yaratma eğilimli Queer, bugün toplumda var olan yapıların tümü olmasa da bazılarıyla radikal bir şekilde yüzleşmektedir. Kapitalist, heteronormatif, ırkçı toplumların dayattığı yapılardan, normlardan kurtulmak için birliktelik, karşılıklı yardımlaşma, ortak bir kaygı ve ortak çalışmayı benimsemişlerdir (Eleftheriadis, 2018, 167-170). Kısacası Queer, “anti-kimlikçi” oluşumun pratik eylemselliğini kullandığı kadar söylem bağlamında da bazı noktaları oturtmuş gibidir.

Birbiriyle çelişen ama ayrımcı normatif toplumsal yapılarla mücadele ederek “görünürlük” kazanmaya çalışan Feminist ve Queer bireyler sanat yolu ile görünen, zihinle algılanan gerçeklikleri sadece göstermemiş, eleştirmek ve

göze sokmak için yeni mecralar üretmişlerdir. Başta da belirtildiği gibi değişim, yenilenmeyi gerekli kılarken, sabit kabul edilen yaklaşımların ekseni kaymış, yeni perspektiflere evrilmişlerdir.

Görsel 1. Mary Richardson tarafından Diego Velázquez'in Venüs (1650) adlı tablosuna verdiği hasar, 1914 (URL 2)

Mary Richardson'un 1914'te küçük bir balta ile Londra Ulusal Müzesi'nde gerçekleştirdiği eylem, Holloway Hapishanesi'nde açlık grevi yapan suffragette hareketi lideri Emily Pankhurst özelinde, yaygın ayrımcılığa dikkat çekme amaçlı 1905 yılından itibaren yapılan pek çok eylemden biri olmuştur. Ayrıca Velázquez'in "Venüs" adlı tablosuna yapılan saldırı, kadınların tüketim nesnesi olarak vitrinlerde sunulması fikri ile kurumsal iktidar politikalarının kesiştiği noktaya bir müdahale olarak algılanmalıdır. Richardson kendi yarattığı yaralanmış Venüs'ü, acı çeken tüm kadınların kahramanlık imgesine dönüştürmeyi başarmıştır (Clark, 2011: 34-35). Vandalist bir yaklaşım gibi görünmesine rağmen bu girişim yıllar sonra Feminist bir savunmayı hak eden Venüs'e bakanlara, aynada yansıyan yüzün, yatan kadın figürünün görünen yerlerinden daha değerli olduğunu hatırlatmaktadır.

Belirginleşen cinsiyet eşitsizliği ve ötesinde cinsiyet/toplumsal cinsiyet gibi meselelerin sanatsal bağlamda meydan okumalarının başında, Feminist yapı sökümlerinin en popüler olanı ise şüphesiz içinde kadın ve sanat sözcükleri geçen her çalışmanın içinde anılan Feminist sanatçı inisiyatifi Guerrilla Girls eylemleridir. Onlar çok net bir soru ile başlarlar bu söküme. "Kadınların müzeye girebilmeleri için illaki çıplak mı olmaları gerekir?" ve Jasper Johns'un 17 milyon dolarlık tek bir resminin seksen yedi kadın sanatçının seksen yedi yapıtının toplamına eşdeğer paha olduğu gerçeğini yüzümüze vururlar (G.1.). Ayrıca, 1895'te kurulduğu günden bu yana ilk defa bir kadının, Rosa Martinez'in küratörlüğünü yaptığı 51. Venedik Bienali'nde "Benvenuti alla Biennale Femminista!", "Where Are the Women Artists of Venice? Underneath the Men", "The U.S. Homeland Terror Alert System For Women", "Do Women Have To Be Naked To Get Into the Met. Museum? 2005 Update" ve "The Birth of Feminism Movie Poster" gibi daha pek çok işle, sanat dünyasına ayna tutmak için goril maskeleri, ikonik geçmiş kadın sanatçıların isimleri, sert sanat ve mizah anlayışlarıyla anonim bir feminist sanat topluluğu olarak spesifik örneklerin başında gelmektedirler (URL 3). Manifesto niteliğindeki yazılarını, sanat tarihinde karşımıza çıkan ve yine "kadın olmak" ile ilgili meseleleri eserlerinde ele alan kadın sanatçıların isimleri ile imzalamaktadırlar. Onlar halen, yaşamayan yüzlerce kadın sanatçının dünyadaki temsilci ve eylemcileridir.

İnisiyatif üyelerinden, Kahlo ve Kollwitz takma adlarını kullanan üyelerin beyan ettikleri şu cümleler, görünür olmasını istedikleri sorunsalların daha demokratik bir düzlemde paylaşılması çabasını özetler niteliktedir:

"Son on birkaç yıldır büyük bir ikileme karşı karşıyayız. Tüm hayatını saldıracak geçirdiğin sanat kurumları bir anda seni kucakladığında ne yaparsın? Tate Modern posterlerimizden oluşan bir odayı içeriyordu ve çalışmalarımız New York'taki Modern Sanat Müzesi'nde ve Paris'teki Pompidou'da ve hem müzelerde hem de büyük şehirlerin sokaklarında birçok başka sergide yer aldı. Peki, bir kız aktivist ne yapmalı? Bunun için çok uğraştık, ama şimdilik bu davetleri es geçememeye karar verdik; onlar çalışmalarımızı olabildiğince geniş bir kitleye ulaştırmanın başka bir yolu. Ayrıca, müzeleri kendi duvarlarında eleştirmeyi seviyoruz (Kahlo ve Kollwitz, 2010:208)."

WHEN RACISM & SEXISM ARE NO LONGER FASHIONABLE, WHAT WILL YOUR ART COLLECTION BE WORTH?

The art market won't bestow mega-buck prices on the work of a few white males forever. For the 17.7 million you just spent on a single Jasper Johns painting, you could have bought at least one work by all of these women and artists of color.

Bernice Abbott
Anni Albers
Sofonisba Anguisola
Diane Arbus
Vanessa Bell
Isabel Bishop
Rosa Bonheur
Elizabeth Bougereau
Margaret Bourke-White
Romaine Brooks
Julia Margaret Cameron
Emily Carr
Rosalba Carriera
Mary Cassatt
Constance Marie Charpentier
Imogen Cunningham
Sonia Delaunay

Elaine de Kooning
Lavinia Fontana
Meta Warwick Fuller
Artemisia Gentileschi
Marguerite Gérard
Natalia Goncharova
Kate Greenaway
Barbara Hepworth
Eva Hesse
Hannah Hoch
Anna Huntingdon
May Howard Jackson
Frida Kahlo
Angelica Kauffmann
Hilma of Klimt
Kathe Kollwitz
Lee Krasner

Dorothea Lange
Marie Laurencin
Edmonia Lewis
Judith Leyster
Barbara Longhi
Dora Maar
Lee Miller
Lisette Model
Paula Modersohn-Becker
Tina Modotti
Berthe Morisot
Grandma Moses
Gabriele Münter
Alice Neel
Louise Nevelson
Georgia O'Keeffe
Meret Oppenheim

Sarah Peale
Ljubova Popova
Olga Rosanova
Nellie Mae Rowe
Rachel Ruysh
Kay Sage
Augusta Savage
Vavara Stepanova
Florine Stettheimer
Sophie Taeuber-Arp
Alma Thomas
Marietta Robusti Tintoretto
Suzanne Valadon
Remedios Varo
Elizabeth Vigée Le Brun
Laura Wheeling Waring

Please send \$ and comments to:
Box 1056 Cooper Sta. NY, NY 10276

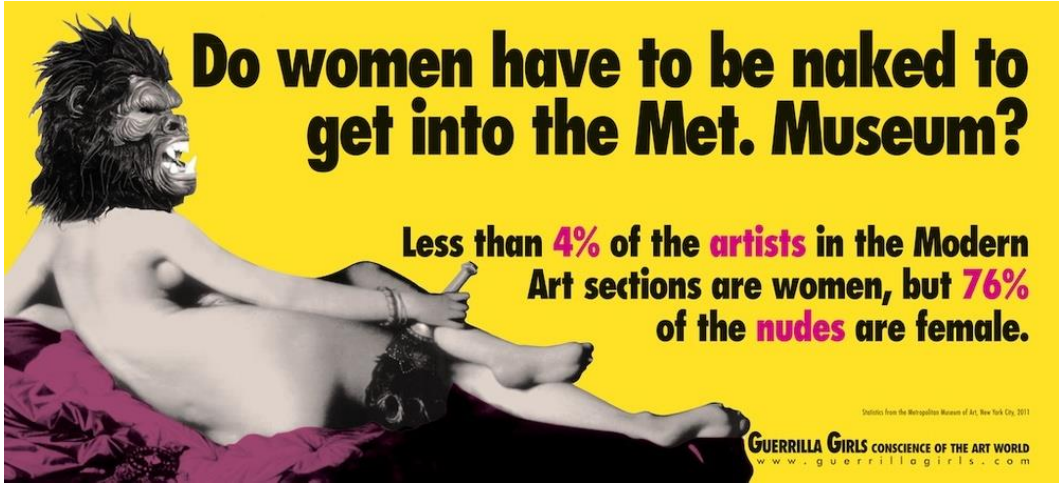
GUERRILLA GIRLS CONSCIENCE OF THE ART WORLD

Görsel 2. Guerrilla Girls, Racism&Sexism, 1989, (URL 4)

Görsel 3. Guerrilla Girls, Naked, 1989 (URL 5)

Guerrilla Girls, maskeleriyle ve iyi hazırlanmış posterleriyle yerle bir etmeye çalıştıkları gerçeklikleri oldukça cesurca eleştirmişlerdir. Uzlaşmak ile çatışmak arasında gidip gelen işlerin başında yer alan New York'taki Public Art Fund için tasarımları istenen reklam panosunu genel izleyici kitlesine hitap edecek bir şey yapma şartı ile memnuniyetle kabul etmişlerse de Public Art Fund'un yeterince açık olmadığını iddia ederek reklam panosunu reddetmeleri onları kızdırmıştır. Metropolitan Sanat Müzesi'nde sergilenen kadın sanatçıların eserlerine kıyasla diğer eserlerdeki çıplak kadın bedenlerinin sayısının eleştirisini içeren bu işi panolar yerine, New York otobüslerinde reklam olarak yayınlamışlardır. Ve sonrasında birkaç yeniden sayım daha yapıp, 1989 (G.3), 2005 ve 2012 (G.4)'de işi sürekli güncellemişlerdir. "Naked" otobüslerde ilk kez görüldüğünden beri yüzlerce kitap, sokak, müze ve sayısız yatakhane odasını süslemiştir (URL 2).

Görsel 4. Guerrilla Girls, Naked, 2012, (URL 6)

Görsel 5. Guerrilla Girls, Naked (URL 7)

Diğer taraftan, yaygın olarak ikinci dalga Feminizmle birlikte anılan eşcinsellere destekleyici bir tartışma, kişisel gelişim alanı sunmaları nedeniyle önem taşıyan bilinç yükseltme gruplarının, eşcinsel erkek ve kadınların pek çok ortak baskıya maruz kalabileceğini varsaymışlardır. Bu deneyimlerin sansürlü tartışılması bireylere kişisel güçlenme sunarken homofobik kültür hakkında kolektif bir anlayış kazandıracağını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda “cinsel roller” bakımından değil insan olmalarından dolayı eşit koşulların yaratılması gerekliliği konusu da cinsel özgürleşme retoriğinde sık sık ifade edilmektedir. Araştırmanın diğer bir odağı olan Queer de cinsel özgürleşme ve feminist modellerin hem devamlılığı hem de kopuşunu imlemektedir. 1990’larda yaygın biçimde kabul gören Queer’in, lezbiyen ve gey meselelerine ilişkin tartışmaları şekillendiren kültürel baskıların bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Hatta entelektüel bir model olarak Queer, sadece gey ve lezbiyen siyaset teorileri tarafından üretilmemiş, Althusser, Freud, Saussure, Lacan ve Foucault’nun radikal şekilde eleştirdikleri aşikâr ve mantıklı kabul edilen kimlik tanımının öznesi olmuştur (Jagose, 2021).

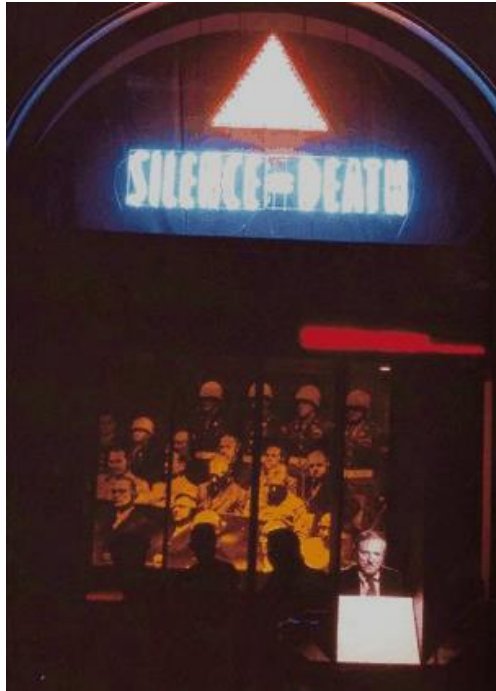
Görsel 6. Claude Cahun, Otoportre, I am in Training Don't Kiss Me, 1927, (URL 8)

“Kayıp Sürrealist” olarak yakın tarihte yeniden dolaşıma sokulmuş bir isim olan Claude Cahun sanat, oyunculuk, şiir, politik aktivizmin çeşitli alanlarında çalışmış, toplumsal cinsiyet ve cinsellik ile olan ilgisini bu alanlara yöneltmiştir. Montaj ve fotoğrafik otoportreler ile zamanının çok ötesinde işler üretmiştir. Lezbiyen kimliğini ve bir dizi klişeleşmiş kadın rolüne uymayı sert şekilde reddettiğini vurgulamak için yaptığı çalışmalar politik bir ifade tarzını yansıtamamakla birlikte, eylemleri bir propaganda yöntemi olarak da anlaşılabilir kalmıştır (Clark, 2011: 42). Bu kişisel otoportre ve diğer montaj fotoğraflar genellikle Cahun’un ömür boyu yaratıcı ve romantik ortağı olan Marcel Moore ile ortaklaşa üretilmiştir. Benzer şekilde, Cahun’un anı kitabı “Disavowals” çift tarafından yapılan fotoğraf kolajlarıyla resmedilmiştir. Herhangi bir cinsiyet ayrımı gözetmeyen Cahun ve Moore Queer akışkanlığını benimseyerek cinsiyetsiz yeni isimlerle hayatlarını sürdürmüşlerdir (URL 9).

Queer, postmodern ifadede “kimliklerin ötesinde” şeklinde tanımlanan bir teori ile ifade bulmasına ve yeterince incelenmiş olmasına rağmen, Queer’in ampirik bakışla anlaşılabilmesi bu alandaki çalışmalarda sosyolojik keşiflerin önünde birkaç on yıl boyunca temel bir engel oluşturmuştur (Eleftheriadis, 2018: 170). Eşcinsel özgürlük isteyenler arasında sık sık ifade edilen insan olmalarından dolayı değer verilme ve koşulların buna göre yaratılması zaman zaman heteroseksüel manada başka tanımlara evrilmiştir. Bu durumu kanıtlar nitelikteki sanatsal pratiklerden olan, Tammy Rae Carland’in fotoğraflarında ırkçılık ve cinsiyetçiliğin derinlerine inen, kasıtlı olarak sefil karikatürleri somutlaştıran kadın stand-up komedyenler (Moms Mabley, Phyllis Diller ve Joan Rivers) bağlamında “Queer başarısızlık” ifadesi kullanılmıştır. Queer başarısızlık, LGBTQI varoluşu ile ilişkili kayıp, başarısızlık, hayal kırıklığı, utancın psikik ve duygusal boyutlarının yanı sıra direniş, müdahale, spekülasyon, normatif olmayan cinsiyet kimlikleri gibi ütopyik başarısızlık potansiyelleriyle ilişkilendirilmiştir. Bir gönderme olarak Queer zevkine ve eleştirel üretkenliğe adanmış bağımsız bir feminist sanat dergisi olan LTTR (Lesbians to the Rescue), 2004 yılında üçüncü sayısını “Practice More Failure” başlık ve teması ile yayımladığını görüyoruz (Takemoto, 2016: 86-87). Bu sanat kolektifi ise başarısızlığı, ürün yerine süreç ve pratiği vurgulayan bir Queer sanat üretim biçimi olarak açıklamışlardır.

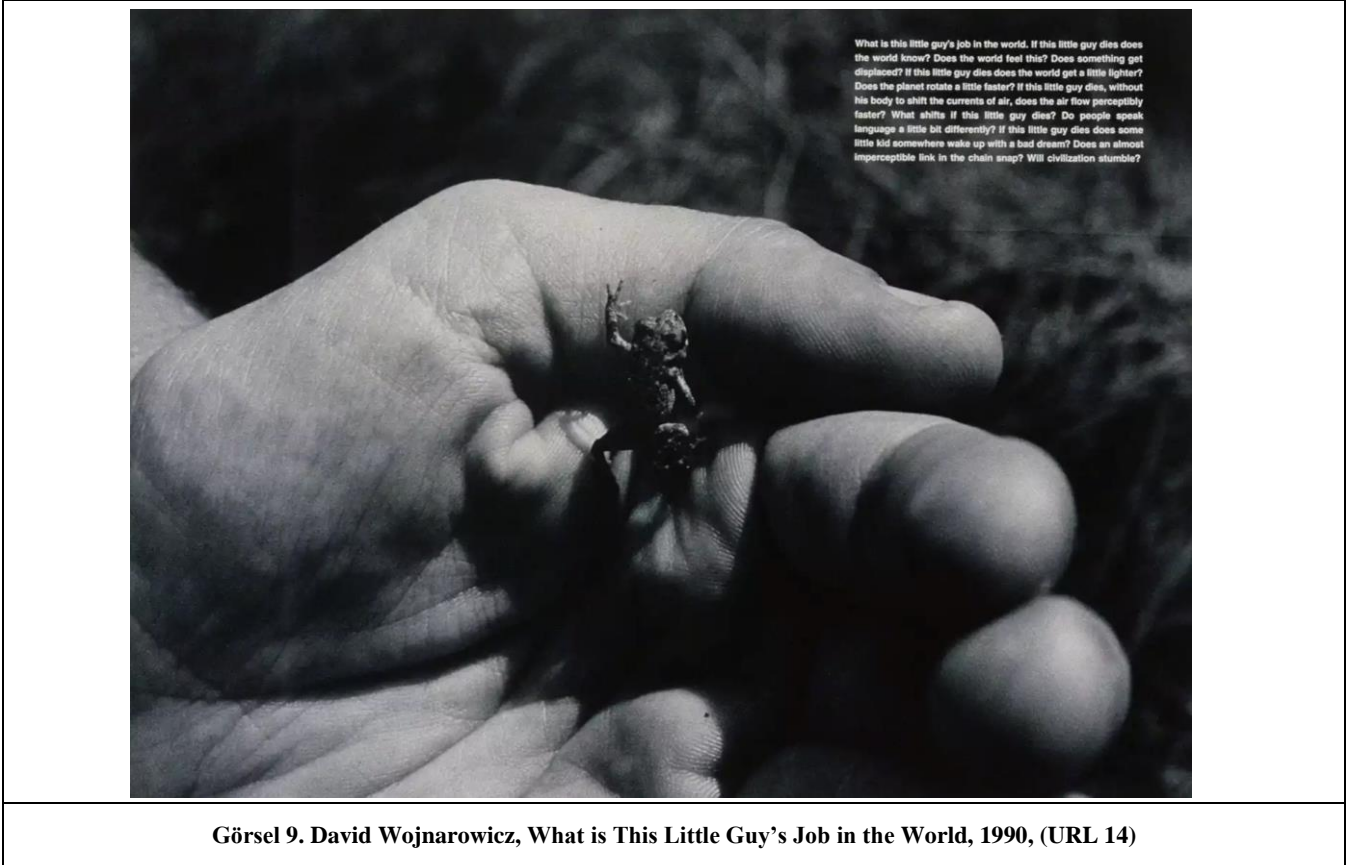
Görsel 7. Gran Fury, Silence=Death-Projekt, 1986, (URL 10)

Görsel 8. Gran Fury, Let The Record Show, 1987, (URL 11)

1980'lerde ciddi anlamda bir AIDS aktivist hareketinin doğmuş olması araştırmaya eklenilebilecek görünür olma girişimlerindedir. Queer ve "Gran Fury" olarak bilinen aktivist sanat kolektifi cesur bir grafik tasarım (G.5) ile gerilla yayma taktiklerini kullanmıştır. 1980'ler ve 1990'ların başında bu aktivist hareketi tanımlayan en önemli iş 1987 tarihli "SILENCE=DEATH/ SESSİZLİK=ÖLÜM" grafiği olmuştur. Eşcinsellerin mağduriyetini dile getirmek

için New Müze'nin vitrininde, ardından Broadway'deki bir mağazada, AIDS krizini ağırlaştırmaktan sorumlu bazı kişi ve kuruluşların fotoğraflarından oluşan bir yerleştirme (neon versiyonu) gerçekleştirilmiştir. Neon parça New Müze'nin kalıcı koleksiyonunun bir parçası olurken, motto halini alan "SILENCE=DEATH" grafiği tişörtler ve diğer basılı mecralar aracılığıyla geniş çapta yayılım sağlamıştır (URL 12). Ayrıca David Wojnarowicz ve Mark Morrisroe gibi isimlerin 1980'ler sanat ortamında AIDS krizine bağlı alternatif işleri önemli girişimlendendir. Özellikle Wojnarowicz'in AIDS ile olan mücadelesi süresince yaklaşan ölümü ile metinler eklediği fotoğraf çalışmalarına kolektif homofobi, hükümet ve medya tutumlarına yönelik politik içerikler yerleştirmiştir. Resim, yazı, fotoğraf, video, film, performans, müzik, grafik, duvar resmi gibi çok farklı mecralarda iş üretmesi hastalığına bağlı krizlerin zirvesindeyken onu sanat camiasının en tutkulu ve açık sözlü seslerinden biri yapmıştır (URL 13).

Feminist ve Queer kategorinin konuşlandığı duruma baktığımızda, özellikle Feminist kuramda çoğunlukla siyasi feminist çıkarların söyleme dahil edilmesi temel amaçlardandır. Temsil edilmesi hedeflenen öznenin cinsiyeti de kadın olmaktadır (Butler, 2016:43). Bu durumun siyasi görünürlük yanında meşruiyet de sağlaması varsayılmaktadır. Queer'i bir araya getiren ise normatif olmayan cinsel kimliklerin, Louise Sloan'ın "farklılıkların oksimoronik ortaklığı" ifadesiyle tanımlanabilecek bir müştereklik önerisi olmuştur. Queer'in hudutsuzluğu bir anlamda onu öteki ve dışarıdaki yapmıştır. Pek çok lezbiyen ve geyin bu şemsiye altına girmekten kaçınmakta olduğu da bir gerçektir (Jagose, 2021:130-133). Ancak örneklerde öne çıkan pek çok kavramdan akışkanlık ve görünürlük, Feminist ve Queer olanakları cinsiyet eşitsizliği bağlamında ortak bir zemine oturabilmektedir.

SONUÇ

Tarihsel geçmişte, toplumsal cinsiyet kalıplarının bugün olduğu kadar esnek ama eşcinsellik bağlamında da bir husumet meselesi olduğunu görmekteyiz. Hem edebi hem de sanatsal verilerde ele alınan Feminist ve Queer kodlar normatif olanın dışında bir süreksizliğin varlığını da düşündürmektedir. Antik kaynaklardan itibaren cinsiyete dayalı

katı tutumlara rağmen kanonik Queer'in akışkan olma durumu, sonraki yüzyıllarda eşitliğin sağlanamadığı toplumsal konulara daha demokratik ve politik bir sanatsal görünürlük sağlamıştır.

Siyaset ve düşünsel yapı toplu halde ilerleme, kalkınma gibi kavramların ölçeğinden çıkarak bireysel hak ve özgürlükler alanına sıkışırken, sanat da benzer bir evrimi yaşamış, sıkışmışlıktan daha geniş bir alana temas etmeye yüzünü çevirmiştir. 1970'lerden itibaren geniş ölçekli toplum felsefesi ve tahakkümü yerine bireyselliğin önemsendiği post-yapısız anlatılara eklenen, bireyi merkeze alan olgulara odaklanılmıştır. İki farklı yöne yüzü bakan Janus metaforu izleğinden duruma bakacak olursak, toplumun fiilen umursanmadığı, mevcut dünya düzenin gittikçe daha baskıcı ve kontrolcü olduğu bir ortamda, sanat bireyselleşerek, hegemonya tarafından normatif görülmeyeni (tekil-özel-öteki) alanına dahil etme yolunda adımlar atmaktadır. Bu amaca yönelik inisiyatifler, güncel ve sürdürülebilir kolektifler performans, gösteri, etkinlik, iş birlikleri ile bağımsız meydan okumalar üretmektedirler.

Dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasından, bireyin kendini ifade etme çabasına tıpkı demokratik temayülde olduğu gibi kimlik eksenine sıkışan sanat, kapsama alanını arttırırken kapsayıcılığının sorgulandığı bir noktaya gelmiştir. Özellikle Queer çalışmalar gey, lezbiyen ve feminist aktivizmi ile ilişkili -hatta kapsayıcı- bir kültürel araştırma alanına ait olsa da bunun ötesinde tamamen başka bir sorunsal ve eylem çağrısına yöneldiğini belirtmekte fayda vardır.

Feminist ve Queer pratikler incelendiğinde, sanat politikleşip, demokratikleşme olasılığı ile farklı toplumsal bağlamlar sunmakta oluşuyla cinsiyet sorunsallarına dair açılımlar çeşitlenmektedir. Tarihi çok eskilere dayanan ancak 1960'lardan itibaren dolaşımı daha görünür hale gelen toplumsal cinsiyet eleştirisi, sanata da dahil olarak çoklu mecralar yoluyla özgürleşme durumunu olanaklı kılmaktadır. Ama yine de yeni dünya düzeninde, toplumsal realitenin bireydeki karşılığı üzerinden inşa edildiği göz önünde bulundurulursa, Queer sanat başta olmak üzere, sanattaki yeni, çoğul yönelimleri aktivist eylemlerin bir parçası olarak görmek yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Clark, T. (2011). *Sanat ve Propaganda*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Direk, Z. (2009), Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito*, sayı 58, s.11-38.
- Donnay, C. S. (2018), Pederasty in Ancient Greece: A View of a Now Forbidden Institution . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Eastern Washington University. Cheney, Washington.
- Eleftheriadis, K. (2018), In Queer Festivals / Anti-identity, Politics and the State: Queer Challenges and Future Directions, (pp. 167–180). Amsterdam University Press.
- Foucault, M. (2018), *Cinselliğin Tarihi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Garton, S. (2004), *Histories of Sexuality: Antiquity to Sexual Revolution*, New York: Equinox Publishing Ltd.
- Jackson, S. & Scott, S. (2012), *Cinselliği Kuramlaştırmak*, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Jagose, A. (2021), *Queer Teori - Bir Giriş*, İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Kahlo, F. & Kollwitz, K. (2010). Transgressive Techniques of the Guerrilla Girls. *Getty Research Journal*, 2, pp. 203–208.
- Takemoto, T. (2016) Queer Art/Queer Failure. *Art Journal*, Spring, Vol.75, No. 1, pp. 85-88.
- Young, I. M. (2009), Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler, *Cogito*, sayı 58, s.11-38.
- URL 1: Millington, R (2020) *Gender in Art History | 7 Artists Breaking Gender Stereotypes Since 1600* <https://ruthmillington.co.uk/gender-in-art-history/> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 2: Macedo, A. G. (2014), *To Suffragettes. A Word of Advice...*. *Blast, Gender and 'Art under Attack* <https://core.ac.uk/download/pdf/132798367.pdf> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 3: *Do Woman Still Have To Be Naked To Get Into the Met. Museum?*, (t.y.) www.guerrillagirls.com (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 4: <https://www.guerrillagirls.com/naked-through-the-ages> (t.y.) (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 5: <https://www.guerrillagirls.com/naked-through-the-ages> (t.y.) (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 6: <https://www.guerrillagirls.com/naked-through-the-ages> (t.y.) (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 7: <https://www.guerrillagirls.com/naked-through-the-ages> (t.y.) (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 8: Johnson, S. (2015) *Claude Cahun: A Very Corious Spirit* <https://www.anothermag.com/art-photography/7358/claude-cahun-a-very-curious-spirit> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 9: Zivkovic, A. (2022) *Claude Cahun (Lucy Schwob)* <https://www.moma.org/artists/8195#works> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 10: Levengood, E. (2018), *Gran Fury: Art, Design & Activism* <https://medium.com/silence-death-2-0/gran-fury-art-design-activism-42e3b84c28e> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 11: Kaaphen, V. (2015), *Silence=Death-Project*, <https://nomoi.hypotheses.org/198> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 12: Addario, J. (2011). *AIDS, Art and Activism: Remembering Gran Fury* <https://hyperallergic.com/42085/aids-art-activism-gran-fury/> (Erişim Tarihi 29.10. 2021)
- URL 13: <https://archive.newmuseum.org/exhibitions/322> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)
- URL 14: <https://www.artsy.net/artwork/david-wojnarowicz-what-is-this-little-guys-job-in-the-world-1> (Erişim Tarihi 02.07. 2023)